FAMILIA CA SURSĂ DE ANXIETATE ÎN PREADOLESCENȚĂ

J. RACU, I. RACU,
Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Anxietatea este o problemă acută a timpurilor în care trăim şi se întâlneşte la toate vârstele, însă preadolescenţii sunt în mod „natural” mai înclinaţi către anxietate decât adulţii [5].

Dintre toate categoriile de vârstă, preadolescenţii în mod special constituie categoria cea mai vulnerabilă din punct de vedere psihologic şi social, din cauza profundelor schimbări fiziologice şi psihologice cu o puternică influenţă asupra fiinţei umane şi asupra evoluţiei sale ulterioare [5, p.23].

Conform psihologilor G.Abramova, E.Badea, L.Baumann, A.Birch, D.Elkonin, D.Feldstein, I.Mitrofan, A.Munteanu, A.Prihojan, I.Racu, R.Riche, G.Sion, U.Şchiopu, N.Tolstîh, E.Verza, preadolescenţa este considerată o vârstă între copilărie şi maturitate, o treaptă intermediară între copilărie şi viaţa adultă, care decurge pentru fiecare diferit, dar care pentru toţi prezintă acelaşi rezultat – obţinerea maturităţii [1, 2, 3, 4]. Preadolescenţa este considerată una din cele mai dificile perioade din ontogeneză. Odată cu înaintarea în vârstă, cu trecerea de la nivelul primar la ciclul gimnazial, în viaţa copilului apar o multitudine de modificări care au un rol esenţial în conturarea tabloului său psihologic. Preadolescenţii se confruntă cu probleme care sunt mult prea grele pentru ei ca să le poată rezolva. Totodată ei au o nevoie inerentă de a-şi dovedi că sunt adulţi, luând droguri, consumând alcool, fumând etc. Din cauza presiunilor existente, ei tind să vadă partea negativă în aproape orice situaţie, ceea ce duce la sporirea anxietăţii pe care o trăiesc [6].

Anxietatea preadolescenţilor are diverse modalităţi de manifestare şi este determinată multiplu.

O categorie de factori implicaţi în apariţia anxietăţii în preadolescenţă sunt cei social-psihologici. În această categorie se includ totalitatea factorilor socioafectivi, socioculturali şi educaţionali din cadrul grupurilor umane în care trebuie să se integreze preadolescentul.

În analiza factorilor sociopsihologici determinaţi ai anxietăţii preadolescenţilor, atenţia cea mai mare o vom acorda factorilor ce ţin de mediul familial şi şcolar al preadolescentului, considerându-le drept cadru hotărâtor al dezvoltării personale a acestuia.

Familia reprezintă cel dintâi şi cel mai important context de viaţă cu un rol deosebit în socializarea copilului. După cercetătorul P.Osterrieth, sentimentul de siguranţă, singurul care permite preadolescentului să se emancipeze şi să-şi dobândească personalitatea, depinde de următoarele condiţii: protecţia împotriva agresiunilor venite din afară, satisfacerea trebuinţelor elementare, coerenţa şi stabilitatea cadrului de dezvoltare, sentimentul de a fi acceptat de ai săi ca membru al familiei, de a fi iubit, de a i se accepta caracteristicile individuale, de a avea posibilitate de a acţiona şi de a dobândi o experienţă personală.

Psihologul E.Erikson afirmă că trăsăturile preadolescentului depind de relaţiile lui cu părinţii la diferite stadii de dezvoltare.

C.Jung susţine că rolul familiei în formarea personalităţii preadolescentului este esenţial. Conform cercetătorului, problemele din viaţa părinţilor, atmosfera din familie, metodele de educare au o mare influenţă asupra stării lui psihologice şi a dezvoltării sistemului nervos [6].

În prezent nu toate familiile pot oferi un climat echilibrat şi cald preadolescenţilor. Familia contemporană este caracterizată printr-un conglomerat de probleme şi de situaţii care deseori sunt în detrimentul sufletului fragil al copilului.

În continuare vom enumera factorii familiali ce determină anxietatea la preadolescent.

A.Bacus, D.Buzducea, C.Ciofu, T.Dragunova, J.Eckersleyd, I.Mitrofan, N.Nekrasova, Z.Nekrasova, A.Prihojan consideră că traumele familiale cronice, cum sunt certurile, decesurile în familie, divorţurile, prin privaţiunea de afecţiunea unuia dintre părinţi sau prin apariţia unui părinte vitreg care se dovedeşte a fi rece sau brutal cu copilul,

determină cel mai adesea stări tensionale, conflictuale, cu tentă anxioasă sau depresivă la preadolescenţi, care ulterior se transferă şi în viaţa şcolară [6]. În acest context K.Horney presupune că suferinţele traumatice în familie contribuie la formarea aşa-numitului „fundament al îngrijorării”. În cazul dat la preadolescent se dezvoltă sentimentul propriei inconsistenţe, al neajutorării, abandonării şi trădării, o predispunere către pericol, deschidere către ofensă, decepţie, invidie. În opinia autoarei, cu cât mai mult preadolescentul ascunde nemulţumirea faţă de familia sa, cu atât mai mult proiectează alarma în lumea exterioară, inoculându-şi convingerea că lumea întreagă este periculoasă. Puberul pierde încrederea în puterile sale, în aprecierea altora, devine anxios, agresiv şi inapt să se apere.

Psihologii ruşi L.Slavina şi A.Zaharov consideră că divergenţa metodelor educative aplicate de părinţi, îndeosebi în ceea ce priveşte recompensarea şi sancţionarea copiilor, condiţionează anxietatea. Preadolescentul din familia în care măsurile disciplinare sunt aplicate cu severitate (uneori prin aplicarea de pedepse corporale sau presiuni psihologice dure) este permanent derutat, descumpănit, simte anxietate, furie şi frică [6].

I.Imedadze consideră că puberii care sunt victimele cerinţelor nerealiste din partea familiei şi care sunt permanent stresaţi că nu pot face faţă aşteptărilor dezvoltă apariţia anxietăţii [6].

Conform cercetătoarei J.Eckersleyd, o altă disfuncţie cu consecinţe negative asupra preadolescentului este atitudinea hiperautoritară a părinţilor, dorinţa lor de a impune o disciplină severă. Aceşti părinţi impulsionează copilului stări de anxietate, inhibiţie, frică, instabilitate şi timiditate [6].

T.Lavrentieva, A.Prihojan şi A.Zaharov prezintă încă un factor ce determină apariţia anxietăţii şi anume atitudinile părinteşti faţă de copil şi faţă de viaţă. Dacă părinţii manifestă anxietate atât în grija lor pentru copil, cât şi în viaţă, întotdeauna încercând să evite un pericol neexistent încă, fără să-şi dea seama, generează anxietate şi în comportamentul preadolescentului.

A.Blau şi W.Hulse afirmă că anxietatea la preadolescent apare ca o consecinţă a unei atmosfere familiale în care predomină relaţii de respingere, duşmănie şi indiferenţă. Aceste atitudini familiale dezvoltă un preadolescent emotiv, instabil, iritabil şi anxios.

A.Verdeş consemnează că un factor producător al anxietăţii este absenţa unuia sau a ambilor părinţi pentru o perioadă mai scurtă sau mai lungă de timp (plecarea părinţilor peste hotare – fenomen frecvent întâlnit în Republica Moldova) [6].

Separarea de părinţi reprezintă un traumatism sever cu implicaţii imediate sau tardive asupra dezvoltării intrapsihice a preadolescentului şi asupra procesului de integrare a acestuia. Separarea este foarte periculoasă pentru copii, în special când coincide cu vârsta preadolescentă.

P.Rice menţionează că prima reacţie emoţională a preadolescentului la separarea de părinţi poate include în sine şoc, frică, alarmare, anxietate, neîncredere în viitor, furie şi nervozitate, necesitatea adaptării la absenţa părinţilor, supărare, gelozie şi jignire.

Cercetările realizate de D.Buzducea, I.Mitrofan şi E.Smirnova scot în evidenţă faptul că plecarea părinţilor pe termen lung determină schimbări în plan fizic, mental şi emoţional, cauzând oboseală, lipsă de energie, negare, confuzie, tristeţe, furie, dor, vinovăţie şi anxietate [6, p.40].

Contextul familial, precum şi sistemul uman mai larg din care face parte preadolescentul reprezintă factori importanţi în etiologia anxietăţii în preadolescenţă, având în acelaşi timp repercusiuni importante asupra relaţiilor interpersonale şi pot interfera cu activităţile de zi cu zi.

Referinţe:

1. АБРАМОВА, Г. *Возрастная психология.* 6-е изд. Москва: Академический Проект, 2006. 702 с.
2. BACUS, A. *Ajută-ţi copilul să-şi învingă frica.* tr. de I.Stratulat. Bucureşti: Teora, 2008. 158 p.
3. CIOFU, C. *Interacţiunea părinţi–copii,* ed. a II-a. Bucureşti: Almatea, 1998. 218 p.
4. MITROFAN, I., BUZDUCEA, D. *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane.* Iaşi: Polirom, 2003. 480 p.
5. RACU, I. *Anxietatea la preadolescenţi: abordări teoretice, diagnostic, modalităţi de diminuare: ghid pentru studenţi şi masteranzi.* Chişinău: Totex-Lux SRL, 2013. 154 p.
6. RACU, I. *Anxietatea la preadolescenţi şi modalităţi de diminuare.* Teză de doctor. Chișinău, 2011. 328 p.